

Литвин Катерина, ст. магістратури педагогічного факультету;
науковий керівник – к.пед.н., доцент Хом'як О. А. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. м. Рівне)

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Анотація. У статті досліджено педагогічні умови, що забезпечують ефективність процесу формування у студентів готовності до розвитку творчого мислення молодших школярів на уроках математики, встановлено, що такими педагогічними умовами є: створення в навчальному процесі спеціальної атмосфери спілкування, яка сприяє розкриттю і розвитку творчих здібностей студентів, побудова навчального процесу на такому рівні, щоб суб'єкт навчання став творцем, а навчальний матеріал – засобом досягнення мети.

Ключові слова: творче мислення, урок математики, педагогічні умови, педагогічні методи.

Аннотация. В статье изучены педагогические условия, обеспечивающие эффективность процесса формирования у студентов готовности к развитию творческого мышления младших школьников на уроках математики, установлено, что такими педагогическими условиями являются: создание в учебном процессе специальной атмосферы общения, которая способствует раскрытию и развитию творческих способностей студентов, построение учебного процесса на таком уровне, чтобы субъект обучения стал творцом, а учебный материал – средством достижения цели.

Ключевые слова: творческое мышление, урок математики, педагогические условия, педагогические методы.

Annotation. The article examines the pedagogical conditions that ensure the effectiveness of the formation of students' readiness for younger pupils' creative thinking development in mathematics lessons. It is established that this teaching conditions are: the creation during a learning process the special atmosphere of communication that promotes discovery and development of students' creative abilities in the learning process at such a level that a subject of an education was the creator, and educational material – means to an end.

Keywords: *creative thinking, math lesson, pedagogical conditions, pedagogical methods.*

В умовах соціально-економічних реформ особливого значення набуває формування всебічно розвиненої творчої особистості. У той же час початкова школа гостро відчуває потребу в оновленні наукової бази, яка дозволила б учителям розвивати творче мислення учнів і забезпечувати цей складний процес на належному науковому і професійному рівні. Для учнів молодшого шкільного віку творча діяльність стає природною і необхідною формою пізнання матеріально-предметного світу; вона виявляє резерви особистості, нові шляхи власного вдосконалення. Тому проблеми розвитку творчого мислення школярів у процесі навчання набувають особливої актуальності.

Цей процес потребує значного розширення, вдосконалення змісту та методів навчально-виховної роботи в системі освіти, постановки в основу навчання і виховання у сфері розвитку особистості поряд із традиційними нових завдань, що розглядається як складна, цілісна система регуляції творчої поведінки та діяльності для створення нових, особистісно та суспільно значущих продуктів.

Успішне вирішення цих завдань, суттєві зміни всього навчально-виховного процесу, розвиток пізнавальної активності, творчих можливостей дітей безпосередньо пов'язані з удосконаленням підготовки майбутніх учителів, їхньої професійної майстерності й творчої активності.

Актуальність нашого дослідження зумовлена насамперед наявністю практичної потреби у забезпеченні підготовки кваліфікованих учителів, здатних до творчої праці та професійного розвитку. Майбутній творчий потенціал держави багато в чому залежить від того, чи в змозі педагогічна наука і шкільна практика вже сьогодні виробити ґрунтовну педагогічну теорію та ефективну технологію управління процесом розвитку творчих можливостей особистості, щоб розкрити таланти і здібності кожного та всіх.

Математика, починаючи з першого класу, сприяє розвитку мислення і творчих можливостей учнів. Ефективність навчально-виховного процесу залежить від професійної майстерності вчителя та його підготовки. Тільки творча особистість учителя може розвивати творчі можливості школярів.

Створення соціально-педагогічних умов для майбутніх учителів початкової школи, знаходження оптимальних методів, організаційних форм та засобів підготовки сприятимуть їх творчому розвитку.

Проблеми становлення особистості вчителя досліджено у роботах А. Вербицького, Е. Гришина, О. Киричука, Н. Кузьміної, О. Мороза, В. Сластьоніна, І. Харламова та ін.

Однак у дослідженнях з філософії, психології, педагогіки немає єдиного підходу і погляду щодо сутності і структури творчості, творчих

можливостей, як немає і певної системи у визначенні змісту, форм і методів розвитку творчого мислення молодших школярів та підготовки майбутніх учителів до цієї діяльності. Дослідження підготовки вчителів початкової школи до розвитку творчого мислення молодших школярів у процесі навчання математики не проводилися. Тому, ця проблема вимагає, з одного боку, реалізації творчої особистості майбутнього вчителя, з іншого – науково-обґрунтованої системи його підготовки.

Сучасні програми початкового навчання математики трактують творче мислення дітей, як засіб успішного здійснення навчання, оскільки в математиці творчість виражена в найбільш виразній формі і вимагає розвинутого мислення.

Зважаючи на це, аналіз навчання в початкових класах показує необхідність наявності у майбутніх вчителів математики міцних навичок творчого мислення та вміння формувати їх у своїх майбутніх учнів.

Метою нашої роботи є дослідження педагогічних умов, які забезпечують ефективність процесу формування у студентів готовності до розвитку творчого мислення молодших школярів на уроках математики.

Сьогодні вчитель повинен мати добру освіту, високий рівень інтелектуального розвитку та глибоке знання вікових особливостей молодших школярів. Активна творча діяльність учителя має позитивний результат у тому випадку коли «базується на двох засадах: розвитку творчої активності студентів у ВНЗ та подальшій організації творчого пошуку вчителя у школі» [1, с. 45].

Готовністю до будь-якої діяльності, зокрема й розвитку творчого мислення учнів, є оволодіння певними вміннями. Тому за основу підготовки вчителів варто брати сформованість дидактичних та методичних умінь, що інтегрують в себе математичні, психолого-педагогічні знання та знання з теорії розвитку творчості. Важливу роль у вирішенні поставленої проблеми відіграють активні методи і форми навчання. Під активними методами і формами навчання варто розуміти такі, що допомагають організувати продуктивну творчу працю студентів – активізувати їх пізнання, максимально повно й ефективно залучати до всіх видів роботи «на заняттях та під час самостійної роботи в позааудиторний час, інтенсивно включати їх до взаємодії з викладачем та іншими студентами» [2, с. 145].

Для досягнення ефекту творчої активності необхідно впровадити у навчально-виховний процес вищого навчального закладу низку педагогічних умов, а саме:

- створити в навчальному процесі ту спеціальну атмосферу спілкування, яка сприятиме розкриттю і розвитку творчих здібностей студентів;
- так побудувати навчальний процес, щоб суб'єкт навчання став творцем, а навчальний матеріал – засобом досягнення мети;

– увести додатковий навчальний матеріал, який включатиме описання та показ евристичних прийомів і методів активізації творчої діяльності.

Щодо останньої педагогічної умови, то слід вважати перспективним застосування спеціальних прийомів, методів стимуляції, активізації творчої діяльності, що знайшли широке розповсюдження в організації творчості науковців, винахідників, раціоналізаторів (зокрема «мозковий штурм», метод «синектики», метод евристичних питань тощо), але у вищих навчальних закладах вони ще не отримали широкого розповсюдження. Після певної адаптації досвіду, компетентності, інтелектуально-творчих процесів, психофізіологічних якостей особистості вони можуть бути успішно використані у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу [3].

Включення майбутніх учителів початкової школи у діяльність творчого характеру, формування їх готовності до розвитку творчого мислення молодших школярів найбільш системно здійснюється у процесі вивчення дисципліни «Методика викладання математики», програма якої передбачає й методичні аспекти збагачення творчого потенціалу молодших школярів.

Методика викладання математики займає важливе місце у професійній підготовці майбутнього вчителя початкових класів. Практичні заняття «підвищують рівень методичних знань, умінь і навичок студентів, а творча атмосфера забезпечується такими формами роботи, як ділові ігри, моделювання уроків, педагогічних і психологічних ситуацій, семінари, диспути тощо» [4, с. 34].

Якість самостійної діяльності як одного з методів розвитку творчого мислення майбутніх учителів буде високою за умов:

– максимального використання всіх форм і методів самостійної роботи студентів (пошук необхідної інформації, участь у проблемних гуртках, курсові, дипломні роботи). При цьому здійснюється перехід виховання в самовиховання, педагогічного керівництва у самоуправління студентів під час навчальної, наукової творчої діяльності, педагогічного контролю – у самоконтроль;

– збільшення часу використання активних методів і форм організації навчальної діяльності студентів (дискусій, ділових і рольових ігор, евристичних методів, модульного навчання);

– поєднання самостійної та колективної творчої діяльності, заохочування до співробітництва [1].

На практичних заняттях студентам потрібно не нав'язувати готові висновки, а за допомогою питань і завдань на основі відомих фактів надати їм можливість самостійно їх формулювати. Для цього слід запропонувати завдання, що починаються зі слів подумайте, порівняйте, уявіть собі, виділіть головне, складіть пам'ятку для учнів початкових класів під час вивчення конкретного матеріалу тощо.

Практичні заняття варто організувати так, щоб студенти зрозуміли основні методичні вимоги до вивчення тих чи інших розділів програми, навчилися самостійно працювати з методичною літературою, підготувати змістовну доповідь, реферат, провести аналіз виступів, сформулювати чіткий лаконічний висновок, підібрати літературу до окремих розділів курсу методики навчання математики.

З цікавістю студенти будуть виконувати завдання за темами шкільного курсу математики. При цьому можна використовувати різні завдання, які розвиватимуть у них уміння мислити самостійно, творчо. Для цього варто запропонувати такі завдання:

1. Розгляньте, як вводиться новий матеріал у підручнику (з певної теми). Який метод навчання припускається використовувати при цьому? Чи можна використовувати інший метод і чому? Чи сприяє цей метод розвитку творчих можливостей учнів?

2. Виконайте аналіз вправ, які пропонуються у підручнику до цього уроку, сформулюйте тему, мету та завдання цього уроку. Перевірте себе, використовуючи відповідну методичну літературу.

3. Розгляньте вправи, включені в урок (вказано сторінку підручника), і дайте відповідь на питання: Чи вдало підібрано ці завдання? Які навички та вміння перевіряються у процесі їх виконання? Які з них сприяють творчому розвитку учнів? Назвіть вправи, які треба виконувати (під керівництвом учителя або самостійно, в класі або вдома, усно або письмово, за зразком або без нього) [3].

Вміння конструювати вправи певного виду є одним із необхідних професійних умінь, тому що пропедевтична підготовка учнів до засвоєння нових знань потребує наявності підготовчих вправ, які не завжди є в підручниках. Це уміння потребує не тільки знання структури навчального процесу, але й уміння творчо виконувати аналіз навчального матеріалу.

Провідне місце в творчому розвитку дітей посідає проблемне навчання. Незважаючи на те, що в підручниках математики вміщено чимало вправ, які передбачають творчу діяльність учнів, упровадження проблемного навчання в школі відбувається повільно. Це пов'язано з низкою причин, одна з яких полягає в тому, що для організації проблемного навчання важливо правильно підібрати матеріал і скласти відповідні завдання, що викликає труднощі у вчителів.

Майбутні вчителі повинні знати, що під проблемою розуміється суперечність у навчальному матеріалі, під проблемним завданням – словесне формулювання закладеної в ньому проблеми. Проблемне завдання потребує для розв'язування нових знань, невідомих учням.

Одним із методів здійснення проблемного навчання в початкових класах є евристична бесіда. Це навчання, побудоване на запитаннях і відповідях, коли вчитель не повідомляє учням знання, а логічно

побудованою системою запитань спонукає їх на основі вже здобутих знань, спостережень, досвіду підходити до нових висновків. Активна участь дітей у евристичній бесіді впливає не тільки на якість формування знань, а й на оволодіння прийомами розумової діяльності [1, с. 154].

Цей метод потребує від вчителя підбору відповідного навчального матеріалу, який створює об'єктивні можливості молодших школярів для участі в бесіді, а також всебічного обмірковування вчителем змісту та логіки послідовності запитань.

Отже, практичне втілення означених педагогічних умов і методів сприяє підготовці студентів до розвитку творчого мислення молодших школярів. На заняттях з «Методики викладання математики» студенти навчаються не тільки розв'язувати математичні завдання шкільного курсу – їм надається можливість проявити свої творчі здібності. Кожен з них аналізує проблеми, визначаючи, уточнюючи їх, розв'язуючи завдання. Така робота над математичним завданням сприяє збагаченню математичних знань студентів, формуванню уміння виділяти, уточнювати та розв'язувати все нові й нові математичні проблеми, сприяє породженню оригінальних ідей, логічно-критичного мислення, здатного аналізувати, робити висновки, узагальнювати. Зважаючи на це, студенти мають можливість передати свій досвід майбутнім учням.

1. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня / С. О. Сисоєва. – К. : Поліграфкнига, 1996. – 406 с. **2.** Богданович М. В. Методика викладання математики в початкових класах / М. В. Богданович, М. В. Козак, А. Я. Король. – Тернопіль : Богдан, 2001. – 345 с. **3.** Кочина Л. П. Навчання математики в першому класі : посібник для вчителя / Л. П. Кочина. – К. : Літера ЛТД, 2002. – 152 с. **4.** Сухарєва Л. Як навчити вашу дитину розв'язувати логічні завдання / Л. Сухарєва. – Х. : Ранок, 2009. – 96 с.